

УДК: 378. 147:81 373

DOI:<https://doi.org/10.31861/gph2024.850-851.106-112>**THE USE OF PHRASEOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE LEXICAL COMPETENCE IN GERMAN LESSONS****ВИКОРИСТАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ****Ольга ЛЕХ¹, Павліна МІЗУНСЬКА²**

¹кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
o.lekh@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4070-4742>

² магістр кафедри германської філології та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
mizunska.pavlina@chnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-8330-2349>

The scientific article is devoted to the study of the use of phraseological units in the process of forming foreign language lexical competence in German lessons. The authors emphasize the importance of phraseological units as an integral part of the lexical structure of the language, reflecting the cultural and social characteristics of the native speaker.

The article discusses various methods that can be effectively used by teachers to integrate phraseology into the learning process. The authors provide examples of exercises aimed at mastering phraseological units, as well as at developing speech skills and the ability to use these units in appropriate contexts. Particular attention is paid to the psychological aspects of teaching phrases.

Studies have shown that students who actively use phraseology demonstrate a higher level of language proficiency and the ability to communicate naturally and spontaneously. In addition, the use of phraseological units in speech contributes to the development of intercultural communication skills, which is an important aspect in today's globalized world.

In conclusion, we can conclude that the integration of phraseological units into the learning process is an important aspect of foreign language lexical competence development. It not only enriches students' vocabulary, but also contributes to a deeper understanding of the culture and mentality of native speakers. Thus, the use of phraseology in German language teaching can be a powerful tool for improving language proficiency.

Key words: *phraseology, phraseologism, lexical competence, lexis, context, trial learning.*

Лех О., Мізунська П. Використання фразеологізмів для формування іншомовної лексичної компетентності на уроках німецької мови. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Германська філологія*. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. Вип. 850-851. С. 106-112. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2024.850-851.106-112>.

Стаття присвячена дослідженню використання фразеологізмів у процесі формування іншомовної лексичної компетентності на уроках німецької мови. Автори акцентують увагу на важливості фразеологізмів як невід'ємної частини лексичного складу мови, що відображають культурні та соціальні особливості народу - носія мови.

Стаття розглядає різні методи, які можуть бути ефективно використані вчителями для інтеграції фразеологізмів у навчальний процес. Автори наводять приклади вправ, спрямованих на засвоєння фразеологічних одиниць, а також на розвиток мовленнєвих навичок та вміння застосовувати ці одиниці у відповідних контекстах. Окрема увага приділяється психологічним аспектам навчання фразеологізмів.

Результати пробного навчання показали, що учні, які активно використовують фразеологізми, демонструють вищий рівень володіння мовою та здатність до природного і спонтанного спілкування. Крім того, вживання фразеологізмів у мовленні сприяє розвитку навичок інтеркультурної комунікації, що є важливим аспектом у сучасному глобалізованому світі.

Інтеграція фразеологізмів у навчальний процес є важливим аспектом формування іншомовної лексичної компетентності. Вона не тільки збагачує словниковий запас учнів, але й сприяє глибшому розумінню культури та менталітету носіїв мови. Таким чином, використання фразеологізмів у навчанні німецької мови може бути потужним інструментом для підвищення рівня володіння мовою.

***Ключові слова:** фразеологія, фразеологізм, лексична компетентність, лексика, контекст, пробне навчання.*

I. ВСТУП

Вивчення іноземних мов не лише збагачує культурний розвиток особистості, але й стає важливою складовою професійного зростання у сучасному світі. У цьому контексті однією з ключових складових мовної компетентності є вміння використовувати фразеологізми. Фразеологізми, які відображають культурно-національні особливості мови, є не тільки невід'ємною частиною лексики, а й важливим елементом мовної культури.

У сучасному процесі вивчення іноземних мов, особливо на уроках німецької мови, акцент зміщується з простого запам'ятовування окремих слів та граматичних правил на формування мовних навичок, які сприяють повноцінному використанню мови в комунікації. У цьому контексті використання фразеологізмів є досить актуальним.

Фразеологізми, будучи специфічними мовними конструкціями, відображають культурні особливості та традиції народу. Вони не тільки допомагають уникнути монотонності мовлення, а й надають висловлюванню колориту та виразності. Проте, використання вимагає не лише знання конкретного значення, а й врахування ситуації та контексту. Тому навичка використання фразеологізмів вимагає від слухачів не лише знання мови, а й глибокого розуміння культурного контексту (Лященко, 2017, с. 125).

Новизна даного дослідження полягає в аналізі впливу фразеологізмів на процес формування іншомовної лексичної компетентності учнів середньої школи, а також у розробці методичних рекомендацій щодо впровадження фразеологічних одиниць в навчальний процес. **Актуальність** цієї проблеми обумовлена необхідністю пошуку нових ефективних методів навчання, які сприяють більш глибокому та якісному засвоєнню іноземної мови.

Метою дослідження є вивчення впливу фразеологічних одиниць на розвиток лексичної компетентності учнів з іноземної мови, а також створення та експериментальна перевірка певних методичних рекомендацій щодо ефективної інтеграції у навчальний процес. Об'єктом дослідження є лексична компетентність на уроках німецької мови. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що використання фразеологізмів на уроках німецької мови сприяє ефективнішому розвитку іншомовної лексичної компетентності учнів, зокрема розширенню їхнього активного словникового запасу, покращенню вміння вживати слова в контексті та

підвищенню загального рівня володіння мовою. **Завдання**, які були поставлені на початку дослідження: 1) визначити основні принципи формування іншомовної лексичної компетентності учнів середньої школи та рівень знань фразеологічних одиниць; 2) розробити методику використання фразеологізмів на уроках німецької мови з метою покращення іншомовної лексичної компетентності учнів; 3) провести пробне навчання на уроках німецької мови з учнями середньої школи; 4) зібрати та проаналізувати дані пробного навчання, оцінити ефективність використання фразеологізмів для формування іншомовної лексичної компетентності учнів; 5) зробити висновки щодо впливу використання фразеологізмів на процес формування іншомовної лексичної компетентності.

Методи дослідження. Під час дослідження було використано як загальнонаукові методи – спостереження за уроками (аналіз уроків з використанням фразеологізмів на предмет ефективності, активності учнів та їхнього рівня розуміння та використання нових лексичних одиниць), порівняльний аналіз текстів (аналіз навчальних текстів з та без використання фразеологізмів для визначення різниці в розумінні, запам'ятовуванні та використанні лексики стосовно різних груп учнів), анкетування та опитування (розробка анкет для учнів та вчителів з метою виявлення їхнього ставлення до використання фразеологізмів на уроках німецької мови, оцінки їхньої ефективності та впливу на процес навчання), так і спеціальні лінгвістичні методи – експериментальні класи (розподіл учнів на дві групи – одна група використовує в процесі навчання запропоновані вчителем фразеологічні одиниці, інша – обмежується лексичним запасом, запропонованим підручником; порівняння результатів з метою визначення впливу використання фразеологізмів на розвиток лексичної компетентності), контекстуальне навчання (вивчення фразеологізмів в контексті реальних ситуацій або текстів, що дозволяє учням краще засвоювати не лише значення самого виразу, а й його вживання в певних ситуаціях), та метод асоціацій (асоціація фразеологізмів з конкретними образами, ситуаціями або емоціями. Наприклад, фразеологізм „auf Wolke sieben sein“ можна асоціювати з образом людини, щасливої та задоволеної; фразеологізм „seinen Kopf in den Sand stecken“ з людиною, яка намагається уникати проблем, ховається від труднощів; фразеологізм „Schmetterlinge im Bauch haben“ з відчуттям закоханості або хвилювання, ніби метелики в животі тощо (Семенова, 2019, с. 60–63).

Матеріалом дослідження слугували розроблені вправи, що містять фразеологізми німецької мови. Пробне навчання було проведено на базі Погорілівського ЗЗСО I–III ступенів в селі Погорілівка Чернівецької області серед учнів 10 (24 учні), та 11 класів (24 учні).

II. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Фразеологічна компетентність учнів на уроках німецької мови є важливою складовою їхньої мовної освіти, оскільки навички використання фразеологічних одиниць допомагають вдосконалювати мовленнєву та писемну компетентність, а також розширювати словниковий запас (Варданян, 2016, с. 22–24).

Етап формування фразеологічної компетентності учнів на уроках німецької мови містить такі кроки:

1. Вивчення фразеологічних одиниць. На початку навчання важливо ознайомити учнів з найвживанішими фразеологічними одиницями, такими як „es regnet in Strömen“ (лє як із відра) чи „das Kind um den Finger wickeln“ (обвести навколо пальця), „die Ohren spitzen“ (насторожити вуха, уважно слухати), „alles in Butter“ (все в шоколаді, все добре), „Das ist nicht mein Bier“ (це мене не стосується), „seine Haut retten“ (рятувати себе, втікати) та інші.

2. Розгортання фразеологічної тематики. Поступово можна розширювати коло вивчених фразеологічних одиниць, пропонуючи учням ознайомитись з тематичними групами. До прикладу можна рекомендувати фразеологічні одиниці, пов'язані з наступними темами:

погода, спорт, риси характеру, подорожі, зовнішність людини, їжа тощо. До теми Спорт доцільно ознайомитись з такими фразеологізмами: „*das Rennen machen*“ (виграти), „*das Handtuch werfen (schmeißen)*“ (відмовитися від продовження боротьби), „*am Ball bleiben*“ (іти до своєї цілі), „*ein Eigentor schießen*“ (нашкодити собі); до теми Риси характеру можна включити: „*Ein Herz aus Gold haben*“ (бути дуже добрим і щедрим), „*die Nase hoch tragen*“ (бути гордим), „*eine offene Hand haben*“ (бути щедрим), „*Nicht auf den Mund gefallen sein*“ (вміти постояти за себе), „*Eine treue Seele sein*“ (бути довірливим); до теми Зовнішність: „*wie ein Ei dem anderen gleichen*“ (бути дуже схожими), „*Hübsch wie ein Bild*“ (дуже приваблива зовнішність), „*lange Haare, kurzer Verstand*“ (на голові густо, а в голові пусто), „*schön wie der junge Tag sein*“ (гарний, що й не розказати), „*blass und bleich wie die Wand sein*“ (дуже блідий).

3. Використання фразеологічних одиниць у мовленні. Під час навчання учнями активно вживалися фразеологічні одиниці у контексті. Візьмемо для прикладу: „*Jemandem unter die Arme greifen*“ (простягнути комусь руку допомоги) (<https://www.oldphras.net>, 14.05.24):

Schüler 1: Diese Hausaufgaben sind so schwer, ich komme nicht weiter.

Schüler 2: Ich kann dir gerne unter die Arme greifen, wenn du willst.

„Mir fällt ein Stein vom Herzen“ (як камінь з душі):

Schüler 1: Ich hatte so Schwierigkeiten mit der Aufgabe.

Lehrer: Hast du sie jetzt gelöst?

Schüler 1: Ja, endlich! Mir fällt ein Stein vom Herzen.

4. Вправи на заучування фразеологічних одиниць. Для закріплення вивченого матеріалу вводились вправи на запам'ятовування фразеологічних одиниць, наприклад, кросворди, вікторини чи рольові ігри.

Таблиця 1

Зразок вікторини

<p>1. Den Nagel auf den _____ treffen.</p> <p>a) Kopf b) Arm c) Baum</p> <p>Що означає ця фраза?</p> <p>A) не влучити в ціль B) влучити цвяхом по голові C) почати розмову</p>	<p>4. j-m stehen die Haare zu _____.</p> <p>a) Wald b) Sonne c) Berge</p> <p>Що означає ця фраза?</p> <p>A) вкладати волосся B) злякатися C) розчісувати волосся</p>
<p>2. Ein Auge _____.</p> <p>a) zudrücken b) aufmachen c) verlieren</p> <p>Що означає ця фраза?</p> <p>A) робити вигляд, що не бачиш чогось B) уважно спостерігати за чимось C) втратити увагу</p>	<p>5. Jemanden auf die Palme _____.</p> <p>a) werfen b) bringen c) ziehen</p> <p>Що означає ця фраза?</p> <p>A) збити когось з пантелику B) розлютити когось C) вразити когось</p>
<p>3. Ins kalte Wasser _____.</p> <p>a) fallen b) springen c) stürzen</p> <p>Що означає ця фраза?</p> <p>A) робити щось без підготовки B) відмовлятися від чогось C) відпочити після важкої роботи</p>	<p>6. auf großem _____ leben.</p> <p>a) Gesicht b) Fuss(e) c) Arm</p> <p>Що означає ця фраза?</p> <p>A) жити на широку ногу B) впоратися з чимось C) йти нога об ногу</p>

5. Робота над текстами та аналіз фразеологічних одиниць. Вправи на розуміння та використання фразеологічних одиниць в різних мовленнєвих ситуаціях. Наприклад:

Вправа 1. *Spielen Sie mit einem Partner nach und bauen Sie dabei so viele phraseologische Einheiten wie möglich in Ihren Dialog ein.*

Das Thema: Besprechen Sie Ihre Pläne für einen Wochenendausflug.

Для оцінки рівня лексичної компетентності учнів 10–11 класів було поділено на дві групи:

- **експериментальна група (10 клас – 12 учнів, 11 клас – 12 учнів):** учні цієї групи регулярно використовували фразеологізми під час занять з німецької мови в різних мовленнєвих ситуаціях.

- **контрольна група (10 клас – 12 учнів, 11 клас – 12 учнів):** учні цієї групи вивчали німецьку мову без спеціального акценту на фразеологічні одиниці.

Проведення дослідження можна поділити на три етапи:

1. Початковий.
2. Формувальний.
3. Контрольний.

На початковому етапі експериментального навчання нами було визначено мету і завдання пробного навчання, підготовлено навчальні матеріали, а саме підручник „Німецька мова” для 10 та 11 класів (автори: С.І. Сотникова, Г.В. Гоголева), додаткові матеріали з вправами, що включають завдання з фразеологізмами та без них, проведено бесіду з учнями щодо особливостей роботи з матеріалами, дано визначення поняттю „фразеологізм”, пояснено його значення та наведено приклади. Також проведено опитування серед учнів з метою вивчення їхнього ставлення до використання фразеологізмів у процесі вивчення німецької мови.

На формувальному етапі учні виконували завдання, що передбачали використання фразеологізмів у контексті; була проведена практична робота, яка містила завдання без використання фразеологічних одиниць з метою порівняння результатів, проаналізовано труднощі, з якими зіткнулися учасники під час виконання завдань.

Загалом, активна робота над формуванням фразеологічної компетентності учнів допомагає:

- 1) розширити словниковий запас;
- 2) покращити розуміння культури мови;
- 3) краще розуміти текст;
- 4) покращити розвиток мовлення.

Фразеологізми часто мають специфічну граматичну та лексичну структуру, яка відрізняється від звичайних речень. Виконуючи вправи, учні закріплюють знання граматики в контексті, що сприяє глибшому розумінню та запам'ятовуванню. Граматичні та лексичні вправи з фразеологізмами допомагають учням запам'ятовувати нові слова та вирази.

Серед тренувальних вправ творчого характеру можна запропонувати такі:

1) вправи для розуміння походження фразеологічних одиниць: учням пропонується проаналізувати значення фразеологізмів, їхнє походження та контексти, в яких вони вживаються. Наприклад, вивчення значення та походження фрази на кшталт „*kalte Füße bekommen / kriegen*“, яка походить зі світу азартних ігор. Оскільки гра в карти на гроші колись була незаконною, гравці збиралися в темних, часто холодних підвалах. Коли у гравця були погані карти і він хотів вийти з гри, він використовував холод як виправдання, кажучи: „*Ich habe kalte Füße bekommen, ich gehe besser*“. Згодом ця фраза стала фразеологізмом, що означає відступити з незручної ситуації. Ще один приклад з фразеологізмом „*Auge um Auge, Zahn um Zahn*“, який цитується з Біблії, а саме з Старого Заповіту Біблії (2. Мойсея 21:23-25). У нашому сучасному використанні вираз має на меті висловити щось негативне: а саме, що за подібне

треба платити подібним. Ці вправи допомагають краще зрозуміти значення та контекст використання фразеологізмів (<https://www.geo.de/geolino>, 25.04.24).

2) вправи на активне використання фразеологізмів в усних висловлюваннях: використання фразеологізмів під час написання речень, складання діалогів та монологів на уроках німецької мови. Це допомагає краще запам'ятати нові слова та вирази, та забезпечує більш активне використання в повсякденному житті. Наприклад, учні можуть створювати історії про свої улюблені звички, використовуючи такі фрази, як „*mit Leib und Seele betreiben*“ (займатися чимось всім серцем і душею) і „*ins Schwarze treffen*“ (просто в яблучко).

3) вправи на вивчення синонімічних та антонімічних фразеологічних одиниць: це допоможе розширити словниковий запас. Наприклад, порівняння синонімічних фразеологічних одиниць „*das geht ins Geld*“ (це дорого) і „*gepfeffert und gesalzen*“ (дуже дорого); „*Jemandem auf der Nase herumtanzen*“ (обманути, підвести когось когось) і „*mit jemandem Schlitten fahren*“ (обманути когось); „*auf dem Leib haben (tragen)*“ (бути бідним) і „*Arm wie eine Kirchenmaus*“ (бідний як церковна миша); „*den Nagel auf den Kopf treffen*“ (попасти в ціль) і „*ins Schwarze treffen*“ (в яблучко), та антонімічних: „*nicht weit her sein*“ (це не дорого) і „*das kostet eine hübsche Stange Geld*“ (це дорого); „*jemandem den Rücken stärken*“ (підтримувати когось) і „*jemandem das Rückgrat brechen*“ (знищити когось, підвести); „*Tomaten auf den Augen haben*“ (не бачити очевидних речей) і „*das Gras wachsen hören*“ (розпізнавати брехню); „*das Herz auf der Zunge tragen*“ (бути відкритим) і „*hinter dem Berg halten*“ (приховувати щось) тощо, може допомогти вам зрозуміти мовне розмаїття та контекстне використання фразеологічних одиниць.

На контрольному етапі було проведено підсумкове тестування учасників освітнього процесу для оцінки рівня засвоєння матеріалу, порівняння результатів виконання завдань з фразеологізмами та без них, проаналізовано ефективність використання фразеологізмів у навчальному процесі. Саме тому, після проведення уроків із застосуванням вправ з використанням фразеологізмів нами було проведено повторний контроль вмінь учнів за тестом. Усі питання тесту оцінювалися 1 балом за правильно надану відповідь.

У результаті тестування було отримано наступні результати, які порівнювалися з рівнем розвитку вмінь використовувати фразеологізми в учнів на початку дослідження (див. таблиці 2, 3).

Таблиця 2

Результати пробного навчання у 10 класі

10 клас	Контрольна група	Експериментальна група
Низький рівень	7 (58,3%)	1 (8,3%)
Середній рівень	3 (25%)	6 (50%)
Високий рівень	2 (16,7%)	5 (41,7%)

Таблиця 3

Результати пробного навчання у 11 класі

11 клас	Контрольна група	Експериментальна група
Низький рівень	6 (50%)	0 (0%)
Середній рівень	3 (25%)	5 (41,7%)
Високий рівень	3 (25%)	7 (58,3%)

Згідно з даними таблиць 2, 3 можна спостерігати таку тенденцію: експериментальна група, яка регулярно використовувала фразеологізми під час занять з німецької мови, продемонструвала значно вищі результати порівняно з контрольною групою. Зокрема, частка учнів з низьким рівнем успішності в експериментальній групі становила лише 8,3% в 10 класі, тоді як у контрольній групі цей показник сягав 50%. Це свідчить про те, що вивчення

фразеологізмів допомогло значно зменшити кількість учнів із низькими результатами. Щодо середнього рівня в 10 класі, то в контрольній групі він склав 25%, тоді як в експериментальній групі цей показник був вищим – 40%. Особливо помітною є різниця у частці учнів 11 класу з високим рівнем успішності: у контрольній групі цей показник склав лише 25%, тоді як в експериментальній групі він досяг 58,3%. Це свідчить про те, що систематичне вивчення фразеологізмів значно підвищило рівень володіння німецькою мовою серед учнів експериментальної групи.

Після використання вправ з фразеологізмами на формування лексичної компетентності учнів в навчальний процес можна вважати, що вивчення фразеологізмів у старшій школі відіграє важливу роль у розвитку мовленнєвих навичок та культурної компетентності учнів. Це сприяє глибшому розумінню німецької мови.

III. ВИСНОВКИ

Розроблена комплексна система вправ надає можливість збагачувати словниковий запас учнів, автоматизувати здобуті навички використання сталих виразів та доречно вживати фразеологічні одиниці в мовленнєвих ситуаціях.

Результати пробного навчання засвідчили, що рівень сформованості лексичної компетентності учнів експериментальних груп значно підвищився, тоді як в учнів контрольних груп майже не змінився. Помітне підвищення рівня володіння учнями фразеологізмами свідчить про те, що системний підхід до інтеграції фразеології на уроках німецької мови успішно сприяє активному, творчому використанню фразеологічних одиниць у мовленні.

Проведена розвідка не претендує на комплексне розв'язання проблеми формування лексичної компетентності із залученням фразеологічних одиниць, а відображає основні аспекти цієї роботи і є перспективним напрямом для подальших досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Варданыян А. Особливості професійної іншомовної комунікативної компетентності при підготовці фахівця в сучасному світі: *матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції*. Полтава. 2016. С. 22–24.
- Лященко Л. *Фразеологія німецької мови: навчальний посібник*. Київ: Вид. дім „КМ Акад.“, 2017. 125 с.
- Семенова І. Роль фразеологічних одиниць у формуванні іншомовної лексичної компетентності: *матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Одеса. 2019. С. 60–63.
- Онлайн журнал „GEOLino Magazin“ URL: <https://www.geo.de/geolino/> (дата звернення: 25.04.24).
- Онлайн словник „OLDPHRAS“ URL: <https://www.oldphras.net/web/> (дата звернення: 14.05.24).

REFERENCES

- Vardanyan A. (2016). Osoblyvosti profesiinoi inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti pry pidhotovtsi fakhivtsia v suchasnomu sviti [Features of professional foreign language communicative competence in the training of a specialist in the modern world]: *materialy III Vseukrainskoi naukovopraktychnoi Internet-konferentsii*. Poltava. Pp. 22–24.
- Lyashchenko L. (2017). *Frazeolohiia nimetskoï movy: navchalnyi posibnyk* [Phraseology of the German language: a textbook]. Kyiv: Vyd. dim „KM Akad.“. 125 p.
- Semenova I. (2019). Rol frazeolohichnykh odynts u formuvanni inshomovnoi leksychnoi kompetentsii [The role of phraseological units in the formation of foreign language lexical competence]: *materialy IV Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Odesa. Pp. 60–63.
- Onlain zhurnal „GEOLino Magazin“ URL: <https://www.geo.de/geolino/> (date of access: 25.04.2024).
- Onlain slovnyk „OLDPHRAS“ URL: <https://www.oldphras.net/web/> (date of access: 14.05.2024).

Отримано: 26 серпня 2024 р.

Прорецензовано: 26 вересня 2024 р.

Прийнято до друку: 9 жовтня 2024 р.